



KOMISIA EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV

Brusel 11. 07. 2007
SEC(2007)1009

PRACOVNÝ DOKUMENT ÚTVAROV KOMISIE

ŠKOLY 21. STOROČIA

Obsah

1	Úvod – prečo konzultácia o školách?.....	3
2	Vývoj a výzvy	5
2.1	Kľúčové spôsobilosti pre všetkých	5
2.2	Príprava Európanov na celoživotné vzdelávanie	6
2.3	Prispievanie k trvalo udržateľnému ekonomickému rastu	6
2.4	Reagovanie na výzvy v našich spoločnostiach	7
2.5	Škola pre všetkých	8
2.6	Príprava mladých Európanov na aktívne občianstvo	9
2.7	Učitelia – kľúčoví činitelia pre zmenu	9
2.8	Pomoc rozvoju školských komunit	10
3	Závery	11
	Zhrnutie otázok	12

**„Nevnucujte deťom svoje vlastné vzdelávanie, pretože sa narodili v inom čase.“
(hebrejské príslovie)**

1 Úvod – prečo konzultácia o školách?

Členské štáty sú zodpovedné za organizáciu a obsah systémov vzdelávania a odbornej prípravy. Úlohou Európskej únie je ich podporovať. Európska komisia úzko spolupracuje s členskými štátmi, aby im pomohla tvoriť a modernizovať politiky v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy. Uskutočňuje sa to dvoma hlavnými spôsobmi: pracovný program „Vzdelávanie a odborná príprava 2010“, súčasť obnovenej lisabonskej stratégie, pomáha pri výmene informácií, údajov a osvedčených postupov prostredníctvom vzájomného vzdelávania a preskúmania spôsobom peer review. Prostredníctvom nového programu celoživotného vzdelávania¹ Komisia počas nasledujúcich siedmich rokov investuje takmer 7 miliárd EUR do projektov, ktoré zabezpečia nové vzdelávacie príležitosti tisícom žiakov, študentov a učiteľov.

Dôležitosť vzdelávania a odbornej prípravy v rámci Lisabonskej stratégie pre rast a zamestnanosť² je už dlho známa. Európska rada opakovane zdôraznila úlohu vzdelávania a odbornej prípravy pre dlhodobú konkurencieschopnosť Európskej únie a pre sociálnu súdržnosť. V niekoľkých spoločných správach o zamestnanosti sa zdôrazňujú otázky vzdelávania; v poslednej správe na rok 2006/2007³ sa žiada viac investícií do ľudského kapitálu prostredníctvom lepšieho vzdelávania a rozvoja zručností a uznáva sa v nej rastúca dôležitosť celoživotného vzdelávania v národných reformných programoch. Poukazuje sa aj na špecifické problémy ako pretrvávajúce predčasné ukončenie školskej dochádzky a tvrdí sa, že vzdelávacie systémy často zvyšujú existujúce nerovnosti a že reformy by mali byť komplexnejšie, založené na dlhodobom politickom plánovaní a na „kultúre hodnotenia“.

Výzvu, ktorej vzdelávacie systémy čelia, možno definovať tak, ako to bolo stanovené v oznámení Komisie z roku 2006 o podpore efektívnosti a rovnosti vzdelávacích systémov. Cieľom je zabezpečiť, aby boli systémy zároveň efektívne pri vytváraní vysokej úrovne excelentnosti a zabezpečovali rovnosť pri zvyšovaní všeobecnej úrovne zručností. V takomto rámci sa tie najdôležitejšie výzvy, ktoré majú najväčší význam pre blaho jednotlivcov a pre dobro spoločnosti, viažu na kvalitu počiatočného vzdelávania a odbornej prípravy počnúc včasným a predškolským vzdelávaním.

Otázky týkajúce sa škôl preto bývajú základom národných politických diskusií o vzdelávaní. Škola⁴ je miestom, kde väčšina Európanov strávi aspoň deväť alebo desať rokov života⁵; tu získavajú základné vedomosti, zručnosti a spôsobilosti a mnohé zo základných noriem, prístupov a hodnôt, s ktorými budú prechádzať životom. Dopĺňaním kľúčovej úlohy rodičov môže škola pomôcť jednotlivcom rozvíjať talent a naplňovať potenciál ich osobného rozvoja (emocionálneho a intelektuálneho) a blaha. Ak ich má škola pripraviť na život v modernom svete, musí ľudí priviesť na cestu k vzdelávaniu sa počas celého života. Kvalitné školské vzdelávanie dáva tiež základy otvorenej a demokratickej spoločnosti tým, že ľudí pripravuje v oblasti občianstva, solidarity a participatívnej demokracii.

¹

² Lisabonská stratégia bola prijatá v marci 2000 a jej cieľom je, aby mala EÚ do roku 2010 najdynamickejšiu a najkonkurencieschopnejšiu ekonomiku. Táto stratégia zahŕňa niekoľko oblastí politik, od výskumu a vzdelávania až po životné prostredie a zamestnanosť.

³ http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/employ_en.htm

⁴ Dokument sa zameriava na povinné systémy vzdelávania a vzdelávacie inštitúcie.

⁵ Eurydice: *Kľúčové údaje 2005*, tabuľka B1

Doteraz sa však iniciatívy a reflexie Európskej únie v oblasti lisabonskej stratégie zväčša zameriavali na iné aspekty systémov vzdelávania a odbornej prípravy – napríklad na odborné vzdelávanie a v poslednom čase na vyššie vzdelávanie. Otázka školy sa doposiaľ komplexne neriešila, hoci škola je základom na dosiahnutie spoločných cieľov stanovených v pracovnom programe Vzdelávanie a odborná príprava 2010.

Hoci v Európe existuje veľa príkladov úspešných škôl, sú aj signály o tom, že je potrebné zintenzívniť zvyšovanie gramotnosti pätnásťročných, znížiť počet prípadov predčasne ukončenej školskej dochádzky a zvýšiť percento ukončenia úplného stredoškolského vzdelania, čo sú všetko kľúčové referenčné body v Lisabonskej stratégii Spoločenstva pre rast a zamestnanosť. V súčasnosti:

- Jedna pätina žiakov do 15 rokov dosahuje iba najnižšiu úroveň spôsobilosti v čítaní.
- Takmer 15 % ľudí vo veku 18 – 24 rokov predčasne ukončí školskú dochádzku.
- Iba 77 % 22-ročných ukončilo vyššie stredoškolské vzdelanie⁶;

Otázka zručností je kľúčová. Takmer tretina európskej pracovnej sily má nízku kvalifikáciu, avšak podľa niektorých odhadov sa bude do roku 2010 v 50 % novovytvorených pracovných miest vyžadovať vysokokvalifikovaná pracovná sila a iba 15 % miest bude pre ľudí so základným vzdelaním. Je potrebné poznamenať, že pre školy je zložité vzbudiť záujem mladých ľudí o kľúčové predmety prírodných vied a matematiky, ktoré sú nevyhnutné pre európsku konkurencieschopnosť. Dievčatá dosahujú slabšie výsledky v matematike a prírodných vedách ako chlapci a existujú ďalšie významné rodové rozdiely: chlapci dosahujú v porovnaní s dievčatami čoraz slabšie výsledky v čítaní; a chlapci školu predčasne ukončia častejšie ako dievčatá.

Okrem toho existujú dôkazy, že vysokokvalitné predškolské programy, ktoré sa zameriavajú na vzdelávanie rovnako ako na osobnostné a sociálne spôsobilosti, majú dlhotrvajúce pozitívne účinky na výsledky žiakov a ich socializáciu v škole a ďalšom živote, najmä pre najviac znevýhodnené skupiny, najmä ak po nich nasleduje napríklad podpora jazykového vzdelávania a sociálnej adaptácie⁷. Napriek tomu existujú veľké rozdiely v poskytovaní včasného a predškolského vzdelávania. I keď žiaden školský systém nezabezpečuje pre všetkých rovnako kvalitné vzdelávanie, rozsah rozdielov medzi študentmi sa medzi krajinami značne líši⁸, čo znamená, že v tejto oblasti je stále priestor na zlepšenie.

Toto určuje rámec, na základe ktorého sa útvary Komisie rozhodli začať konzultácie.

Od respondentov sa žiada, aby 1) identifikovali, aké opatrenia sú v ich národnom kontexte potrebné na zabezpečenie kvality vzdelávania poskytovanej školami potrebnej v 21. storočí; a 2) identifikovali aspekty školského vzdelávania, kde môže spolupráca na celoeurópskej úrovni pomôcť členským štátom pri modernizácii ich systémov⁹. Komisia preto žiada respondentov, aby využili rámec problémov a otázok opísaný v časti 2, ktorý obsahuje témy,

⁶ Pokrok smerom k lisabonským cieľom vo vzdelávaní a odbornej príprave, SEK(2006), 639, s. 79.

⁷ Príloha k oznámeniu Komisie *Efektívnosť a rovnosť v európskych systémoch vzdelávania a odbornej prípravy*, 2006, S 2.2

⁸ OECD: *Učiť sa pre svet zajtrajška: Prvé výsledky štúdie PISA 2003*, Program pre medzinárodné hodnotenie študentov, Paríž 2004

⁹ Opatrenia na úrovni EÚ sa vykonávajú najmä prostredníctvom pracovného programu Vzdelávanie a odborná príprava 2010 a podporou národných reformných programov.

ktoré už boli predmetom diskusie na európskej úrovni, a otázky, ktoré sa najčastejšie objavujú v národných diskusiách.

Vzhľadom na svoju úlohu podporovateľa členských štátov nadviažu útvary Komisie na tieto informácie a iné zdroje¹⁰, aby identifikovali oblasti, v ktorých by boli výmeny skúseností a spoločná práca najprínosnejšie pre budúcu prácu v rámci programu Vzdelávanie a odborná príprava 2010. O výsledkoch konzultácií sa bude diskutovať aj na konferencii, ktorú zorganizuje portugalské predsedníctvo Únie v novembri 2007.

2 VÝVOJ A VÝZVY

2.1 Kľúčové spôsobilosti pre všetkých

Masové školské vzdelávanie začalo byť široko dostupné v čase, keď bolo s primeranou istotou možné predpovedať, aké vedomosti a zručnosti budú žiaci v budúcom živote potrebovať. Toto pravdepodobne v budúcnosti nebude platiť. Mladí ľudia už nemôžu očakávať, že stravia celý život v jednom sektore zamestnania, či dokonca na jednom mieste; ich pracovná dráha sa zmení nepredvídateľnými spôsobmi a budú potrebovať široké spektrum všeobecných spôsobilostí, aby sa mohli prispôbiť. V čoraz komplikovanejšom svete sa kreativita, schopnosť laterálneho myslenia, rôzne zručnosti a adaptabilita cenia viac ako špecifické vedomosti v určitej oblasti.

Aby členské štáty mohli prispôbiť svoje školské osnovy moderným potrebám, prijala Únia nedávno Európsky rámec kľúčových kompetencií¹¹, referenčný nástroj pre kľúčové spôsobilosti, ktoré potrebujú všetci ľudia pre úspešný život v znalostnej spoločnosti. Kľúčové spôsobilosti znamenajú vedomosti, zručnosti a postoje, ktoré slúžia osobnému naplneniu, sociálnemu začleňovaniu a aktívnemu občianstvu a zamestnateľnosti. Zahŕňajú „tradičné“ spôsobilosti ako ovládanie materinského jazyka, cudzích jazykov, základné spôsobilosti v matematike a prírodných vedách a digitálnu spôsobilosť, ale aj transverzálnejšie spôsobilosti, ako je učenie sa učiť, sociálna a občianska spôsobilosť, iniciatívnosť a podnikanie a kultúrne povedomie a vyjadrovanie.

Tento rámec je založený na tom, že viaceré členské štáty menia školské osnovy tak, že namiesto vymenúvania vstupov (vedomostí, ktoré školy poskytnú) špecifikujú výstupy (zručnosti a postoje, ktoré by žiaci mali nadobudnúť v rozličných štádiách svojho vzdelávania). Štyri z ôsmich kľúčových spôsobilostí, ktoré sú tu zadefinované, sú transverzálne. Vzniká tu otázka, ako zapadnú do školských osnov založených na tradičných „predmetoch“ a do akej miery sa budú školy musieť reorganizovať, aby pomohli žiakom takýto druh zručností získať, v rámci vyučovania i mimo neho.

Otázka 1: Ako možno školy organizovať tak, aby poskytovali študentom kľúčové spôsobilosti v celom rozsahu?

¹⁰ Napr. národné správy v rámci pracovného programu Vzdelávanie a odborná príprava 2010, správy o národných reformných programoch atď.

¹¹ Rámec kľúčových kompetencií požadovala Európska rada v Lisabone v roku 2000, aby sa identifikovali a definovali tie spôsobilosti, ktoré potrebuje každý občan pre úspešný život v znalostnej spoločnosti. Odporúčanie je k dispozícii na: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf

2.2 Príprava Európanov na celoživotné vzdelávanie

Úspech jednotlivca v znalostnej spoločnosti a ekonomike založenej na vzdelávaní bude vyžadovať schopnosť pokračovať v rôznych spôsoboch vzdelávania a schopnosť rýchlo a efektívne sa prispôbovať meniacim sa situáciám. Z toho vyplýva, že zo škôl by mali vychádzať spôsobilí žiaci, ktorí sú motivovaní prijať zodpovednosť za svoje vzdelávanie počas celého života.

Náš pojem o vzdelávaní sa stále rozvíja vďaka výskumu v oblasti vzdelávania, avšak výsledky výskumu ešte stále nie sú plne zohľadnené vo vyučovacích metódach a organizácii školského systému. Prebiehajú napríklad diskusie o tom, akú veľkú úlohu by mali mať „tradičné“ vyučovacie metódy prenosu vedomostí a ich memorovania a o tom, do akej miery by sa vyučovanie starších žiakov, ktorí už nadobudli dostatočné zručnosti a spôsobilosti a sú samostatní, mohlo alebo malo stať činnosťou viac zameranou na učiaceho sa, kde učiaci sa a učiteľ vedomosti a zručnosti spoločne aktívne budujú. Napríklad informačné a komunikačné technológie majú obrovský potenciál podporovať autonómne vzdelávanie, spoločné budovanie vedomostí a nadobúdanie zručností.

Otázka 2: Ako môžu školy poskytnúť mladým ľuďom spôsobilosti a motiváciu, aby sa vzdelávanie stalo celoživotnou aktivitou?

2.3 Prispievanie k trvalo udržateľnému ekonomickému rastu

Ako už bolo uvedené, potreba poskytnúť mladým ľuďom kľúčové spôsobilosti a zlepšiť úroveň dosahovaného vzdelania je základnou súčasťou stratégie Európskej únie pre rast a zamestnanosť a trvalo udržateľný rozvoj¹²; je základom cieľov stanovených v národných reformných programoch členských štátov. Potreba spôsobilostí je dvojaká: rýchly technický pokrok vyžaduje vysoké a neustále aktualizované zručnosti, zatiaľ čo rastúca internacionalizácia a nové spôsoby organizácie spoločností (napr. plochá hierarchia) si vyžadujú sociálne, komunikačné, podnikateľské a kultúrne spôsobilosti, ktoré ľuďom pomáhajú prispôbiť sa meniacim prostrediam.

Lepšie výsledky vzdelávania sú pre jednotlivcov dôležité, pretože výsledky žiakov, ktorí ukončia povinnú školskú dochádzku, majú veľký priamy vplyv na ich neskoršie výsledky vzdelávania¹³ a na ich platy¹⁴. Je to dôležité aj pre spoločnosť vzhľadom na to, že lepšie výsledky (odmerané ako priemerný výkon v porovnateľných medzinárodných študentských testoch ako PISA a TIMSS) sú úzko spojené s ekonomickým rastom¹⁵, a zvýšenie celkovej

¹² V rámci Stratégie trvalo udržateľného rozvoja EÚ sa od členských štátov žiada, aby vytvorili vzdelávanie pre trvalo udržateľný rozvoj. Toto môže zahŕňať vzdelávanie o otázkach, ako je trvalo udržateľné používanie energie a systému dopravy, trvalo udržateľná štruktúra spotreby a produkcie, zdravie, spôsobilosť v oblasti médií a zodpovedné globálne občianstvo.

¹³ Pozri napr. Rice *The impact of local labour markets on investment in further education: Evidence from the England and Wales youth cohort studies*. Journal of Population Economics (1999) a Maani a Kalb *Childhood economic resources, academic performance, and the choice to leave school at age sixteen*. Economics of Education Review (2007)

¹⁴ Pozri napr. Currie and Thomas *Early test scores, school quality and SES: Longrun effects on wages and employment outcomes*. Research in Labor Economics 20 (2001) a Murnane et al. *The growing importance of cognitive skills in wage determination*. The Review of Economics and Statistics 77 (1995)

¹⁵ Pozri Hanushek and Kimko *Schooling, labor force quality, and the growth of nations*. American Economic Review 90 (2000).

úrovne školských výsledkov európskych študentov zlepši konkurencieschopnosť a ekonomický rast Únie.

Otázka 3: Ako môžu školské systémy prispieť k podpore dlhodobu udržateľného ekonomického rastu v Európe?

2.4 Reagovanie na výzvy v našich spoločnostiach

V nedávnom oznámení Komisie¹⁶ a nedávnom konzultačnom dokumente o sociálnej realite Európy¹⁷ sa uvádza, že politiky vzdelávania a odbornej prípravy môžu mať pozitívny vplyv na ekonomické a sociálne výsledky, avšak nerovnosti vo vzdelávaní a odbornej príprave sprevádzajú obrovské skryté náklady. Toto neznamená, že školy samotné môžu niekedy vyriešiť širšie spoločenské problémy. Výskum ukazuje, že izolované vzdelávacie politické iniciatívy dosiahnu iba obmedzený úspech pri (napríklad) odstraňovaní prekážok začleňovania, ak nie sú zasadené do širších sociálnych a ekonomických reformných programov, ktoré spájajú vzdelávanie a odbornú prípravu s činnosťami v iných oblastiach politiky¹⁸. Avšak škola, okolo ktorej sa sústreďujú životy detí a rodičov, dnes čelí viacerým výzvam.

Napríklad rodiny s jedným rodičom alebo pracujúci rodičia môžu od školy očakávať, že zabezpečí starostlivosť o dieťa ako aj vzdelávacie či podporné aktivity po vyučovaní.

Školské populácie odrážajú štruktúru migrácie. V niekoľkých krajinách sa rodičia viac ako 10 % žiakov nad 15 rokov narodili v zahraničí¹⁹. Niektoré členské štáty takémuto fenoménu čelia prvý raz. Prítomnosť žiakov a rodičov z odlišného kultúrneho a jazykového prostredia v školskej komunite môže byť bohatým zdrojom vzdelávacích príležitostí²⁰ a škola môže poskytnúť bezpečné prostredie, kde sa môžu ľudia rôzneho pôvodu učiť jeden od druhého. Efektívne zvládnuť zväčšujúcu sa kultúrnu rozmanitosť v triedach však pre niektoré členské štáty znamená výzvu.

Väčšinu prisťahovaleckých študentov tvoria motivovaní žiaci, ktorí majú pozitívny postoj k škole²¹, avšak v niekoľkých krajinách Európskej únie existujú obavy, že prisťahovaleckí študenti často dosahujú oveľa horšie výsledky ako ich rovesníci s národnosťou danej krajiny. Vo všeobecnosti môžu byť minoritní študenti vystavovaní menej priaznivému zaobchádzaniu ako zvyšok populácie a môžu zažiť veľké nerovnosti v prístupe k vzdelávaniu a jeho výhodám. Európske stredisko pre monitorovanie rasizmu a xenofóbie napríklad poukázalo na to, že toto je prípad rómskych detí v niekoľkých členských štátoch²².

Podľa *Spoločnej správy Komisie o sociálnej ochrane a sociálnom začlenení* „Vo väčšine členských štátov sú deti vystavené väčšiemu ako priemernému riziku chudoby. V niektorých

¹⁶ Efektívnosť a rovnosť v európskych systémoch vzdelávania a odbornej prípravy; KOM(2006) 481, v konečnom znení.

¹⁷ Konzultačný dokument Úradu európskych politických poradcov: *Sociálna realita Európy*. http://ec.europa.eu/citizens_agenda/social_reality_stocktaking/docs/background_document_en.pdf

¹⁸ S Power, *Policy-relevant synthesis of results from European research in the field of Education*, Európska komisia, Generálne riaditeľstvo pre výskum, 2007

¹⁹ Integrating immigrant children into schools in Europe, Eurydice, 2004

²⁰ *Podpora jazykového vzdelávania a jazykovej rozmanitosti* KOM(2003) 449

²¹ *Where immigrant students succeed*, OECD, 2006

²² *Roma and Travellers in Public Education*, EUMC, 2006

štátoch tomuto riziku čelí takmer každé tretie dieťa. ...U odkázaných detí existuje nižšia pravdepodobnosť ako u ich rovesníkov, že budú v škole prospievať, nevstúpia do systému trestného súdництва, budú zdravé a začlenia sa do trhu práce a do spoločnosti.²³ Chudoba má vplyv na ich kognitívny vývoj a v konečnom dôsledku na ich akademické výsledky²⁴. Vo všeobecnosti je väčšia pravdepodobnosť, že mladí ľudia, ktorí vyrastajú v menej priaznivom socioekonomickom prostredí, predčasne ukončia školskú dochádzku²⁵.

Predčasné ukončovanie školskej dochádzky je významným problémom v niekoľkých členských štátoch. Pokroky pri dosahovaní cieľa EÚ menej ako 10 % prípadov predčasne ukončenej školskej dochádzky do roku 2010 sú pomalé a Európska rada zdôraznila, že úsilie by sa malo zintenzívniť²⁶.

Vzdelávacie postupy a spoločenské podmienky sa tiež navzájom ovplyvňujú. Existujú dôkazy²⁷, že pokiaľ ide o výsledky študentov a škôl, segregácia detí do oddelených škôl na základe ich schopností vo veku do 13 rokov (na rôzne „vzdelávacie dráhy“) ešte zhoršuje rozdiely v dosiahnutej úrovni vzdelania v dôsledku spoločenského pôvodu a prehĺbuje rozdiely vo výsledkoch.

Otázka 4: Ako môžu školské systémy najlepšie odpovedať na potrebu presadzovať rovnosť, reagovať na kultúrnu rozmanitosť a znížiť predčasné ukončovanie školskej dochádzky?

2.5 Škola pre všetkých

Trendom v Európe je vzdelávanie všetkých žiakov (bez ohľadu na ich potreby) v bežných triedach. Počet žiakov v plne oddelených „osobitných“ školách sa znižuje a tieto školy sa menia na podporné strediská, ktoré pomáhajú pri práci bežným školám. Podľa odborníkov „inkluzívne vzdelávanie dáva dôležité základy pre to, aby sa zabezpečila rovnosť príležitostí pre ľudí s osobitnými potrebami vo všetkých aspektoch ich života; vyžaduje si pružné vzdelávacie systémy, ktoré odpovedajú na rôzne a často komplikované potreby jednotlivcov.“²⁸

Typy vyučovacích metód, ktoré podporujú začleňovanie žiakov s „osobitnými“ potrebami, sú: kooperatívne vyučovanie, kooperatívne učenie sa, kolaboratívne riešenie problémov, tvorenie heterogénnych skupín a systematické monitorovanie, hodnotenie, plánovanie a evalvácia práce každého žiaka. Z takýchto prístupov budú pravdepodobne profitovať všetci žiaci vrátane detí s osobitným nadaním alebo talentom²⁹.

Opatrenia na začleňovanie detí s „osobitnými“ potrebami možno preto vnímať ako rozšírenie princípu, že škola by mala zohľadňovať konkrétne potreby každého jednotlivého dieťaťa.

²³ Spoločná správa o sociálnej ochrane a sociálnom začlenení, 2007

²⁴ *Tematická štúdia, ktorej cieľom bolo vymedziť, aké politické reakcie sú úspešné pri predchádzaní chudoby detí*, Európska komisia, GR pre zamestnanosť a sociálne záležitosti, 2006

²⁵ *Štúdia o prístupe k vzdelávaniu a odbornej príprave, základných zručnostiach a prípadoch predčasného ukončenia školskej dochádzky*, GR EAC, 2005

²⁶ Závety predsedníctva, zasadanie Európskej rady v Bruseli 2006, 38.

²⁷ Pozri pracovný dokument útvarov Komisie: Príloha k oznámeniu Komisie *Efektívnosť a rovnosť v európskych systémoch vzdelávania a odbornej prípravy*, 2006, S 2006

²⁸ *Key principles for Special Needs Education*, European Agency for Special Needs Education, 2003

²⁹ Inclusive education and classroom practices. Európska agentúra pre rozvoj vzdelávania žiakov s osobitnými potrebami. Dostupné na: http://www.european-agency.org/iecp/iecp_intro.htm

Napriek týmto trendom viedla v niektorých členských štátoch nespokojnosť s verejne dostupným školstvom k tomu, že niektorí rodičia vzdelávajú svoje deti doma.

Otázka 5: Ak majú školy odpovedať na individuálne vzdelávacie potreby každého žiaka, čo možno urobiť, pokiaľ ide o učebné osnovy, organizáciu školy a rolu učiteľov?

2.6 Príprava mladých Európanov na aktívne občianstvo

Zvyšovanie účasti mladých ľudí na zastupiteľskej demokracii je jednou z dôležitých výziev európskej spoločnosti³⁰. Efektívne prepojenie medzi školami a širším svetom – v bezprostrednom okolí, regióne, štáte, Európskej únii a mimo nej – sa považuje za životne dôležité, ak majú byť študenti pripravení zaujať miesto v spoločnosti. Prostredníctvom školy pomáha spoločnosť pripravovať mladých ľudí na život v komunite a na to, aby boli zodpovední a aktívni občania, a dáva mladým ľuďom obraz o tom, čo znamená zodpovedné európske občianstvo v demokratickej spoločnosti^{31,32}.

Príspevkom Rady Európy k riešeniu tejto otázky bolo, že zmapovala možné spôsoby rozvíjania kultúry demokracie na školách pri zapojení študentov, rodičov a učiteľov. Cieľom je ukázať, že demokracia nie je hra dospelých pre dospelých a že „vyžaduje celoživotné vzdelávanie, ktoré predpokladá, že budúci dospelí občania vyrastú na demokracii a že ju uplatňovali na svojej vlastnej úrovni. Demokracia na školách má aj pragmatické oprávnenie: je to efektívny spôsob, ako vytvoriť prostredie dôvery a zodpovednosti na školách.“³³

Avšak trendy, ako je rast násilia, radikalizmu či fundamentalizmu v spoločnosti a prejavy rasizmu, xenofóbie, homofóbie a sexizmu, sa tiež nevyhnutne odrážajú v školských komunitách. Šikanovanie je problém, ktorý niekoľko členských štátov identifikovalo ako prioritu na prijatie opatrení.

Otázka 6: Ako môžu školské komunity pomôcť pri príprave mladých ľudí na zodpovedných občanov v súlade so základnými hodnotami ako mier a tolerancia rozmanitosti?

2.7 Učiteľia – kľúčoví činitelia pre zmenu

Príspevok zamestnancov školy, a najmä učiteľov, je kľúčom k úspechu každej školy. Učiteľia sú prostredníkmi medzi rýchlo sa vyvíjajúcim svetom a žiakmi, ktorí do neho onedlho vstupia.

Požiadavky na učiteľov sa zvyšujú: pracujú so skupinami žiakov, ktoré sú heterogénnejšie ako predtým (pokiaľ ide o materinský jazyk, pohlavie, etnikum, vieru, schopnosti, atď.). Žiada sa od nich, aby využívali príležitosti ponúkané novými technológiami, aby reagovali na požiadavku individualizovaného učenia sa a aby pomáhali žiakom stať sa autonómnymi účastníkmi celoživotného vzdelávania. Niekedy si tiež musia pribrať dodatočné úlohy v oblasti rozhodovania a manažmentu, ktoré vyplývajú z väčšej autonómie školy.

³⁰ Pozri napr. Pakt mládeže; Rezolúcia Rady z 25.11.2003 o spoločných cieľoch účasti a informovanosti mladých ľudí (Ú. v. EÚ C 295, 5.12.2003).

³¹ Citizenship Education at School in Europe, Eurydice, 2005

³² Vzdelávanie a občianstvo. Správa o rozsiahlejšej úlohe vzdelávania a jeho kultúrnych aspektov. Rada Európskej únie, 13452/04.

³³ Rada Európy “Democracy in Schools” (Demokracia na školách)

Navyše na mnohých školách prevláda komplikovaná situácia. Mnohé členské štáty zaznamenali agresívne správanie k učiteľom. V nedávnej štúdií³⁴ bolo uvedených 37 rôznych environmentálnych a organizačných faktorov, ktoré učiteľom spôsobujú stres a choroby spojené so stresom. Do popredia sa preto dostávajú otázky o pracovných podmienkach a podpore, ktorú pedagogickí pracovníci potrebujú.

Mnohé členské štáty majú problémy udržať si skúsených učiteľov. Vo všeobecnosti v krajinách, pre ktoré existujú dostupné údaje, opúšťa väčšina učiteľov svoju profesiu hneď, ako sa im naskytne príležitosť. Toto je pre členské štáty jednak výzva – nahradiť skúsenosti, o ktoré sa prišlo, a jednak príležitosť – investovať do počiatkovej odbornej prípravy novej vlny učiteľov a zlepšiť zručnosti súčasných učiteľov. Komisia a členské štáty v súčasnosti spolupracujú prostredníctvom programu Vzdelávanie a odborná príprava 2010 s cieľom nájsť spôsoby, ako zlepšiť kvalitu vzdelávania učiteľov.

Otázka 7: Ako možno pedagogických pracovníkov pripravovať a podporovať, aby sa dokázali vyrovnáť s problémami, ktorým čelia?

2.8 Pomoc rozvoju školských komunít

Riaditelia škôl hrajú mimoriadne dôležitú úlohu pri manažmente a vedení škôl. V Európe existuje viacero modelov školského manažmentu. V niektorých systémoch sa dôraz kladie na „vedúce osobnosti školy“ (alebo ich tímy), ktoré určujú tempo a smerovanie zmeny, sprostredkujú otvorenú komunikáciu, stimulujú kreatívne myslenie a inovácie, motivujú zamestnancov a žiakov k dosahovaniu lepších výsledkov a sú vzorom mravného základu celoživotného vzdelávania. V iných systémoch úloha vedúcej osobnosti školy neexistuje.

Vo verejných diskusiách sa čoraz viac poukazuje na potrebu, aby školy spolupracovali v partnerstve s inými agentúrami a organizáciami. Pri presadzovaní toho, aby mali školy zodpovednosť voči komunitám, ktorým slúžia, sa uplatňujú rôzne postupy. V niektorých krajinách majú rodičia a ostatné zainteresované strany zastúpenie v riadiacich orgánoch s rozsiahlymi právomocami v personálnych a finančných otázkach a pokiaľ ide o mravný základ školy a osnovy; v ďalších sú všetky tieto právomoci centralizované. Rozšírené používanie priestorov školy na aktivity po vyučovaní alebo ako stredisko vzdelávania pre celú komunitu (napríklad miestne centrá vzdelávania) môže pomôcť pri šírení príležitostí celoživotného vzdelávania.

Systémy hodnotenia a inšpekcií môžu slúžiť ako cenná spätná väzba, čo škole umožní nadviazať na to, čo dosiahla, a uspokojovať meniace sa potreby. Európsky parlament a Rada³⁵ v roku 2003 odporučili, aby členské štáty zaviedli transparentné systémy hodnotenia kvality a vytvorili rámec, v ktorom sú vyvážené vlastné hodnotenia škôl a externé hodnotenia, aby do procesu hodnotenia zapojili všetky relevantné zainteresované strany a aby šírili osvedčené postupy a získané skúsenosti. Napriek tomu sú rodičia, žiaci a ostatní členovia školy zapojení do hodnotenia zriedkavejšie ako učitelia a školské rady³⁶. Kľúčovou otázkou zostáva miera, do akej môže evalvácia a hodnotenie výkonu školy brať do úvahy socioekonomický a vzdelanostný profil žiakov, čím by sa zdôraznila pridaná hodnota školy.

³⁴ Education International (EI) European Trade Union Committee for Education (ETUCE) Study on Stress: The cause of stress for teachers, its effects, and suggested approaches to reduce it.

³⁵ Odporúčanie o európskej spolupráci pri hodnotení kvality školského vzdelávania. Ú. v. ES L 60/53 1.3.2001

³⁶ Evaluation of Schools Providing Compulsory Education in Europe. Eurydice 2004.

V Európe sú značné rozdiely, pokiaľ ide o mieru autonómie škôl pri stanovovaní si cieľov, vytváraní učebných osnov, výbere a odmeňovaní svojich zamestnancov a zavádzaní zmien, ktoré z evalvácií vyplynú ako nevyhnutné.

Otázka 8: Ako môžu školské komunity najlepšie získať vedenie a motiváciu, ktoré potrebujú na úspech? Ako ich možno posilniť, aby sa rozvíjali v súlade s meniacimi sa potrebami a požiadavkami?

3 ZÁVERY

Uvedené oblasti v žiadnom prípade netvorí vyčerpávajúci zoznam výziev, ktorým čelia školy a školské systémy, definujú však dôležité tlaky, ktoré na ne vplývajú. Logickým záverom je, že inštitúcia školy nemôže zostať statická, ak má slúžiť ako základ pre celoživotné vzdelávanie a plne prispievať k sociálnej a ekonomickej prosperite členských štátov.

Od respondentov sa teraz žiada, aby odpovedali na niektoré alebo všetky z ôsmich uvedených otázok, pričom identifikujú 1) aké opatrenia by uprednostňovali vo svojich národných kontextoch, aby sa zabezpečilo, že školy poskytujú kvalitu vzdelávania potrebnú v 21. storočí, a 2) navrhnú, ako by mohla byť európska spolupráca³⁷ efektívna pri podpore modernizácie systémov členských štátov.

³⁷ Európska spolupráca prebieha v rámci pracovného programu Vzdelávanie a odborná príprava 2010 a prostredníctvom národných reformných programov, ktorých cieľom je prispievať k lisabonskej stratégii Únie.

ZHRNUTIE OTÁZOK

1. Ako možno školy organizovať tak, aby poskytovali študentom kľúčové spôsobilosti v celom rozsahu?
2. Ako môžu školy poskytnúť mladým ľuďom spôsobilosti a motiváciu, aby sa vzdelávanie stalo celoživotnou aktivitou?
3. Ako môžu školské systémy prispieť k podpore dlhodobo udržateľného ekonomického rastu v Európe?
4. Ako môžu školské systémy najlepšie odpovedať na potrebu presadzovať rovnosť, reagovať na kultúrnu rozmanitosť a znížiť predčasné ukončovanie školskej dochádzky?
5. Ak majú školy odpovedať na individuálne vzdelávacie potreby každého žiaka, čo možno urobiť, pokiaľ ide o učebné osnovy, organizáciu školy a rolu učiteľov?
6. Ako môžu školské komunity pomôcť pri príprave mladých ľudí na zodpovedných občanov v súlade so základnými hodnotami ako mier a tolerancia rôznorodosti?
7. Ako možno pedagogických pracovníkov školiť a pripravovať, aby sa dokázali vyrovnat' s problémami, ktorým čelia?
8. Ako môžu školské komunity najlepšie získať vedenie a motiváciu, ktoré potrebujú na úspech? Ako ich možno posilniť, aby sa rozvíjali v súlade s meniacimi sa potrebami a požiadavkami?